

คอลัมน์ "จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง"

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันศุกร์ที่ 11 กันยายน 2535

วงจรอุบาทว์กำลังกลับจากการพักร้อน

รังสรรค์ ทัศนะพรพันธุ์

เมื่อบทความเรื่องนี้ปรากฏสู่สายตาท่านผู้อ่าน จะเหลือเวลาเพียง 2 วันก็ถึงวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอีกครั้งหนึ่ง สังคมการเมืองไทยหลังการเลือกตั้งจะเป็นฉันใด เป็นประเด็นที่ผู้คนจำนวนไม่น้อยกำลังเป็นห่วงเป็นใย ผมจัดอยู่ในคนกลุ่มนี้ด้วย

นับตั้งแต่การรัฐประหารเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 เป็นต้นมา ผมรู้สึกอึดอัดและไม่สบายใจอย่างยิ่งที่เห็นสังคมการเมืองไทยถอยหลังเข้าคลอง แทนที่ผมจะมีชีวิตอันสงบและอุดมด้วยสันติสุข และใช้เวลาไปกับการค้นคว้าและพัฒนาวิชาการให้รุดไปข้างหน้า อันเป็นบทบาทหน้าที่ของผม ผมกลับต้องใช้เวลาเป็นอันมากในการปลุกกระแสสิทธิเสรีภาพและร่วมเรียกร้องประชาธิปไตย เพื่อนร่วมงานของผมที่สำนักท่าพระจันทร์จำนวนมากตกอยู่ในสถานะเดียวกับผม กล่าวคือ ไม่เป็นอันทำงานด้านวิชาการ เนื่องจากขาดสมาธิ และต้องใช้เวลาเป็นอันมากในการเผยแพร่วัฒนธรรมประชาธิปไตยเพื่อคานาวัฒนธรรมอำนาจนิยม

ในช่วง 60 ปีที่ผ่านมา สังคมไทยต้องสูญเสียทรัพยากรจำนวนมหาศาลไปกับวงจรอุบาทว์ทางการเมือง ขุนศึกไทยที่ล้มลงอำนาจแล้วคนเล้าใช้กำลังอาวุธในการโค่นล้มระบอบประชาธิปไตย ครั้นมีอำนาจแล้ว ก็ใช้อำนาจนั้นไปในการแสวงหาทรัพย์สินส่วนบุคคล ขุนศึกไทยที่เรืองอำนาจจึงมักจะมีควมร่ำรวยอันผิดปกติ ความข้อนี้นี้ครอบคลุมถึงนายทหารบางคนที่ร่วมก่อการรัฐประหารเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 ด้วย ด้วยเหตุที่อำนาจเป็นบ่อเกิดของทรัพย์สินส่วนตน ขุนศึกไทยจึงต้องเสียเวลาและเสียทรัพยากรไปในการแย่งชิงอำนาจ การยึดกุมอำนาจในกองทัพเกือบจะมีผลเสมือนหนึ่งการยึดกุมอำนาจรัฐ การใช้ทรัพยากรของกองทัพเพื่อยึดกุมอำนาจทางการเมืองยังผลให้การพัฒนาศักยภาพในการรบของกองทัพมิอาจเป็นไปอย่างเต็มที่ เพราะทรัพยากรทั้งกำลังคนและกำลังเงินซึ่งควรจะใช้ไปในการพัฒนากองทัพ กลับถูกผันไปใช้เพื่อเป้าหมายทางการเมือง โดยที่มักจะเป็นเป้าหมายส่วนบุคคลของผู้นำกองทัพนั่นเอง ดังนั้น จึงมิใช่เรื่องน่าประหลาดใจที่กองทัพไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร ซึ่งเห็นได้จากการยุทธกับประเทศเพื่อนบ้านในอินโดจีนเกือบทุกครั้งครา

ความสูญเปล่าของทรัพยากรมิได้เกิดจากการผันทรัพยากรจากกองทัพไปใช้ในการยึดกุมอำนาจรัฐเท่านั้น หากยังมีความสูญเปล่าของทรัพยากรในการร่างรัฐธรรมนูญฉบับแล้วฉบับเล่าอีกด้วย ผู้นำกองทัพเองก็ต้องดูซับซ้อนเกินทางเศรษฐกิจเพื่อหล่อเลี้ยงสมุนบริวาร วุฒิสภาเป็นแหล่งการซื้อขายเสียงที่ใหญ่ที่สุด วุฒิสมาชิกส่วนใหญ่มีประพฤติกรรมไม่แตกต่างจากหุ่นยนต์ เพราะต้องทำตามโพลที่สั่งการโดยผู้เรืองอำนาจในกองทัพ หากแตกแถว ก็ต้องร่วงหล่นจากบันไดที่ได้ไปสูชฉันทันนำทางอำนาจไม่ช้าก็เร็ว เงินที่ใช้ซื้อวุฒิสมาชิกล้วนมาจากภาษีอากรของประชาชน โดยที่ผู้นำกองทัพมิต้องรับภาระแม้แต่หน่วย

ความคงทนของระบอบเผด็จการ/คณาธิปไตยได้บั่นทอนประสิทธิภาพของระบบราชการที่ละเล็กทีละน้อย เพราะข้าราชการจำนวนมากพากันเข้าไปชุกเป็นบริวารของผู้ทรงอำนาจในกองทัพ เพื่อความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน การแต่งตั้งและการเลื่อนตำแหน่งข้าราชการมิได้เป็นไปตามระบบคุณธรรม การเล่นพรรคเล่นพวกจึงปรากฏอย่างแพร่หลายและรุนแรงมากเป็นพิเศษในกองทัพและกระทรวงมหาดไทย

ภายหลังวิกฤติการณ์พฤษภาคม 2535 ผู้คนจำนวนไม่น้อยต่างยินดีปราโมทย์ที่ผู้นำใหม่ของกองทัพพากันประกาศว่า ทหารจะลงจากเวทีการเมืองและกลับกรมกองเพื่อเป็นทหารอาชีพครั้นเวลาทอดยาวนานสืบมา ความยินดีปราโมทย์ดังกล่าวข้างต้นเริ่มลดน้อยถอยลง ความแข็งแกร่งและการครองอำนาจของวัฒนธรรมอำนาจนิยมอุปถัมภ์จะผลักดันให้ทหารกลับคืนสู่เวทีการเมืองเดิม หรือมิฉะนั้นก็สร้างเวทีการเมืองขึ้นใหม่ ตลอดช่วงเวลา 60 ปีที่ผ่านมา ทหารมีโอกาสดูซับซ้อนเกินทางเศรษฐกิจในสัดส่วนที่สูงกว่ากลุ่มชนอื่นๆ ในสังคม การลงจากเวทีการเมืองย่อมหมายถึงการสูญเสียส่วนเกินทางเศรษฐกิจที่เคยได้ ซึ่งย่อมก่อให้เกิดความไม่พอใจโดยทั่วไป เว้นแต่จะมีการจัดสรรส่วนเกินทางเศรษฐกิจไปชดเชยส่วนที่ขาดหายไป

ระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ซึ่งยังคงดำรงอิทธิพลอย่างแน่นหนาในสังคมชนบท เมื่อปะทะกับวัฒนธรรมประชาธิปไตย ก็ตกผลึกเป็นวัฒนธรรมประชาธิปไตยอุปถัมภ์ การแสวงหาคะแนนเสียงทางการเมืองด้วยการสร้างระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์จึงยังคงมีต่อไป อิทธิพลของวัฒนธรรมประชาธิปไตยอุปถัมภ์ทำให้คาดการณ์ได้ไม่ยากนักว่า การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 13 กันยายน 2535 นี้ จะไม่สามารถเปลี่ยนโฉมของการเมืองไทยได้มากนัก บรรดาผู้ทรงอิทธิพลในท้องถิ่น เจ้าพ่อ หรือสมุนบริวาร จะยังคงผงาดขึ้นมาเป็นชนชั้นนำทางอำนาจภายหลังการเลือกตั้ง การแสวงหาส่วนเกินจากการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจจะยังคงมีต่อไป ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้จะช่วยให้ความชอบธรรมแก่วงจรอุบาทว์ในการกลับมาครอบงำสังคมการเมืองไทยอีกครั้งหนึ่ง

การปะทะกันระหว่างวัฒนธรรมอำนาจนิยมกับวัฒนธรรมประชาธิปไตยจะทวีความเข้มข้นยิ่งขึ้น และแผ่ขยายไปสู่บริบทที่หลากหลายของสังคม พัฒนาการของเหตุการณ์หลังเดือนพฤษภาคม 2535 บ่งชี้ว่า กลุ่มอำนาจเก่ายังคงต้องการยึดอำนาจกลับมา และพร้อมที่จะใช้ความรุนแรงเพื่อการนั้น ในขณะที่ผู้นำใหม่ของกองทัพแม้จะมีความจริงใจที่จะลดบทบาททางการเมืองของทหาร แต่ก็ไม่สามารถสลัดหลุดจากอิทธิพลของวัฒนธรรมอำนาจนิยมอุปถัมภ์ได้ การที่ผู้นำเหล่าทัพต้องสูญเสียพื้นที่ในภาครัฐวิสาหกิจในยุครัฐบาลอานันท์ 2 ไม่เพียงแต่จะทำให้ต้องสูญเสียส่วนเกินทางเศรษฐกิจที่เคยได้เท่านั้น ในทัศนะของผู้ที่ติดยึดกับวัฒนธรรมอำนาจนิยม ยังหมายถึงการเสื่อมเสียศักดิ์ศรีอีกด้วย การสูญเสียส่วนเกินทางเศรษฐกิจและความรู้สึกเสื่อมเสียศักดิ์ศรีดังกล่าวนี้ อาจผลักดันให้ผู้นำเหล่าทัพบางเหล่าพยายามยึดแย้งพื้นที่ในภาครัฐวิสาหกิจกลับมาในยุครัฐบาลใหม่หลังการเลือกตั้ง การแบ่งปันผลประโยชน์จะเป็นประเด็นสำคัญที่จะชี้ชะตาของสังคม การเมืองไทยในอนาคต หากการแบ่งปันผลประโยชน์นี้ไม่ลงตัว วงจรอุบาทว์ก็จะได้รับปุ๋ยอันเกื้อกูลต่อการเติบโต

ผู้นำในสังคมไทยหลายต่อหลายท่านพากันวาดฝันว่า วัฒนธรรมประชาธิปไตยจะเติบโตและผลักดันให้สังคมไทยหลุดไปข้างหน้า หลายคนภาวนาว่า เหตุการณ์พฤษภาคมมหาโหดจะไม่เกิดขึ้นซ้ำรอยอีก ความฝันดังกล่าวนี้จะเป็นจริงได้ก็ต่อเมื่อมีเงื่อนไขหลายประการในประการสำคัญ ไม่เพียงแต่จะต้องผลักดันให้นายทหารที่มีจิตวิญญาณประชาธิปไตยขึ้นมาเป็นผู้นำเหล่าทัพ และป้องกันมิให้นายทหารที่บ้าอำนาจขึ้นมายึดกุมกองทัพเท่านั้น หากทว่ายังมีความเป็นที่จักต้องจัดระเบียบเพื่อแบ่งปันส่วนเกินทางเศรษฐกิจในสังคมให้เป็นธรรมมากขึ้นอีกด้วย การเผยแพร่วัฒนธรรมประชาธิปไตยแม้จะเป็นเงื่อนไขที่สำคัญ แต่ก็ยังไม่สำคัญเท่ากับการขจัดวัฒนธรรมอำนาจนิยมในกองทัพและระบบราชการ นอกจากนี้ การควบคุมและตรวจสอบพฤติกรรมของนักการเมือง เพื่อป้องกันการฉ้อราษฎร์บังหลวงและความประพฤติมิชอบก็เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวด

ข้อที่นำหวนแวงก็คือ ความจำกัดของเวลาอาจทำให้การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมือง โครงสร้างในกองทัพ และการจัดระเบียบใหม่ในสังคมไม่ทันแก่การณ์ ยิ่งสภาผู้แทนราษฎรขาดผู้นำที่เห็นการณ์ไกลด้วยแล้ว สังคมการเมืองไทยจักต้องเผชิญกับปัญหาเสถียรภาพอย่างรุนแรงชนิดมีอาจหลีกเลี่ยงได้ ถึงเวลานั้น วงจรอุบาทว์คงจะกลับจากการพักร้อนแล้ว